

ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ У КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ Ф. ФРЕБЕЛЯ

Петухова Л.Є., Анісімова О.Е.
Херсонський державний університет

У статті розкрито особливості процесу підготовки майбутніх вихователів дошкільних початкових закладів у контексті педагогічних поглядів Ф. Фребеля, обґрунтовано доречність використання історико-педагогічних ідей та досвіду міжнародної співпраці.

Ключові слова: інтеграція освітніх систем, модернізація змісту дошкільної освіти, підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, педагогічні ідеї Ф. Фребеля.

Вступ. Стратегічний напрям розвитку України протягом останніх років пов'язаний з її вступом в європейську спільноту. Цей вибір одночасно є рухом до стандартів демократії інформаційного суспільства, що базується на засадах прав і свобод людини та громадянина.

Реалізація сучасної освітньої парадигми значною мірою залежить від вихователя дошкільного навчального закладу та учителя початкової школи, яким мають бути притаманні духовність і висока мораль, інтелігентність, професійна компетентність, творче мислення. Особливо актуальним є урахування традицій і пріоритетів вітчизняної політики в галузі освіти. Раціональне поєднання напрацювань минулого і сучасного в національній освіті, компаративний аналіз та реалізація кращих європейських освітніх досягнень може створити можливість побудови якісної, ефективної моделі навчально-виховного процесу.

В останні роки різні країни світу стали на шлях реформування своїх освітніх систем та затвердження нових параметрів навчання та виховання підростаючих поколінь. Ці процеси зумовлені соціально-економічними процесами у суспільстві. Зміни у світовій економіці, конкурентність економічного середовища загострили проблеми якості та зробили «освітній інтелект» населення важливим стратегічним ресурсом. Нові задачі, що стоять перед вищою школою, вимагають кардинального перегляду традиційних методів викладання, тісної інтеграції освіти та науки, узгодження існуючої системи освітніх рівнів з класичною європейською системою вищої освіти, зміни філософії освітньої парадигми.

Аналіз наукових і методичних джерел з питань професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів показав, що недостатньо використовується закордонний досвід та не відображаються з достатньою повнотою основні положення щодо змісту і методики їх підготовки. У цьому сенсі значущим для сучасної педагогічної освіти виявляється закордонний досвід ідей гуманістично орієнтованої педагогіки, досвід, який довів свою результативність в процесі взаємодії з різними національними педагогічними системами. Разом з тим, поширення та практичне використання зарубіжних освітніх систем і технологій ставить перед сучасними педагогами питання, пов'язані з проблемою адаптації, визначенням можливості і меж їх авторської інтерпретації вітчизняними педагогами (Петухова Л., 2007, с. 3).

Мета статті – висвітлення аспекту підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти з урахування зарубіжного педагогічного досвіду, зокрема фребельпедагогіки. Педагогічна наука і практика разом з усім суспільством є учасниками переоцінки минулого і спроб прогнозувати майбутнє, враховуючи досвід минулого.

Виклад основного матеріалу. Реформи у вищій школі в рамках Болонського процесу дали шанс для розвитку навчальних програм для вихователів і фахівців у галузі дошкільної педагогіки. Орієнтована на гуманістичні цінності українська система дошкільної освіти обрала дитиноцентризм за основу своєї методологічної платформи (Огнев'юк В.О., 2016, с. 3).

Завдання формування професійної готовності студентів до педагогічної взаємодії з дітьми – це формування у студентів усвідомленої професійної активності. Під цим терміном слід розуміти усвідомлення фахівцями мотиву, мети, траєкторії своєї активності, способів її використання при педагогічній взаємодії з дітьми дошкільного віку. Сенс і мета такого роду активності полягає у відтворенні себе як фахівця, як особистості в конкретному суб'єктному та індивідуальному образі. Професійна готовність до педагогічної діяльності включає, зокрема, сформованість особистісно-значимих, професійних якостей вихователя, що дозволяють якісно здійснювати педагогічну діяльність і сприяти досягненню ефективних результатів в процесі виховання дітей (Петухова Л., 2011, с. 24).

Сучасна педагогічна наука не може повноцінно існувати без детального аналізу педагогічного спадку минулого, а період реформування дошкільної освіти припускає зіставлення педагогічних ідей сучасності з відкриттям тих, хто стояв на початку історії суспільного дошкільного виховання.

Осмислення історичного досвіду людства в галузі навчання та виховання допомагає майбутньому педагогу усвідомити значущість індивідуального стилю роботи, зрозуміти, що його діяльність не може обмежуватися простим наслідуванням набору рекомендацій. Саме історико-педагогічна обізнаність дозволяє сучасному педагогові краще орієнтуватися в різноманітності ідей і підходів, які існували і існують в педагогічній науці. Історико-педагогічні знання допомагають майбутньому вихователю дошкільного закладу та вчителю школи осмислювати професійну діяльність як таку і свої погляди на неї.

Разом з усім суспільством педагогічна наука і практика беруть участь в переоцінці минулого і спробах прогнозувати майбутнє, враховуючи досвід минулого. У такій складній обстановці історико-педагогічні знання дозволяють мислячому педагогові розумно діяти в сучасних умовах.

Для теорії і практики дошкільної освіти значущими є ідеї видатного педагога-реформатора, засновника дитячого садка Ф. Фребеля, які збагачують сучасну педагогічну думку ідеями соціального захисту дитинства, мають універсальне педагогічне звучання та методичну цінність.

Педагогічний спадок Ф. Фребеля має фундаментальне значення, оскільки вплинув на дидактичні й виховні принципи дошкільної освіти в усьому світі.

Науковцями професором Петуховою Л.С. та кандидатом педагогічних наук О.Е. Анісімовою запропоновано введення в науковий обіг поняття «фребельпедагогіка», оскільки у створеній німецьким педагогом системі чітко визначено мету виховання дітей, зміст, принципи, методи і форми роботи з дітьми.

Фребельпедагогіка – цілісна система навчання і виховання дітей дошкільного віку в контексті концептуальної моделі Ф. Фребеля; розділ педагогічної науки про зміст, форми і методи розвитку, навчання та виховання, передачі соціального досвіду від педагога до вихованця.

Предметом фребельпедагогіки є спеціально організована, цілеспрямована і систематична діяльність фахівця з формування людини, заснована на ідеях Ф. Фребеля.

Педагог розробив цілісну теорію й методику дошкільного виховання, що була перевірена на його власному педагогічному досвіді. Головною ідеєю його системи визначено природний розвиток дитини, а рушійною силою поступу педагог вважав здатність до саморозвитку, закладену в природі людини. Головне завдання виховного впливу, на думку Ф. Фребеля, полягає в тому, щоб забезпечити умови для творчої самодіяльності дитини. Реалізацію цієї мети він покладав на спеціальні суспільні заклади – дитячі садки. Надзвичайно важливою заслугою німецького вченого є те, що він організував спеціальну підготовку фахівців для них. Програма фахового навчання охоплювала не тільки оволодіння методикою роботи з дітьми, а й вивчення їх анатомо-фізіологічних та психічних особливостей. Фребелівські садівниці опановували практичні дії та вміння, щоб згодом навчати цьому своїх вихованців. Важливе значення надавалося морально-релігійному становленню педагогів, прагненню формувати в дітей високі духовні риси.

Актуальним в умовах сьогодення є положення фребельпедагогіки про важливість розвивального середовища для досягнення позитивних результатів у розвитку, про пріоритет розвитку над навчанням.

У своїх спогадах про зустріч з Фребелем у травні 1849 року в Тюрингському Лібеншнін Берта Маренгольтц-Бюлов наводить такі слова педагога: «Нові люди не з'являться, якщо ми їх не виховаємо. Не можна сьогодення відривати від минулого, але також не можна порушувати його зв'язок з майбутнім. Минуле, сьогодення і майбутнє – це триєдина сутність часу. Майбутнє

вимагає оновлення життя, яке має розпочатися у сьогоденні. Насіння майбутнього закладено в наших дітях».

На жаль, за життя видатний педагог так і не отримав визнання, проте нині в усьому світі є послідовники його педагогічної системи. Питання, пов'язані з вихованням, стояли перед суспільством протягом усього історичного шляху розвитку української держави й вирішувалися залежно від економічних та соціальних умов того чи іншого періоду. Серед вітчизняних учених слід назвати імена Софії Русової, Наталії Лубенець, Константина Ушинського, Єлизавети Тихєєвої, Луїзи Шлегер та інші науковців. Аналізуючи систему Ф.Фребеля, вони розкривали позитивне й негативне в ній, ставили обов'язковою умовою використання фребелівської теорії відповідно до умов своєї країни, особливостей національного виховання і самобутніх рис народу.

Головною метою діяльності організації на початку ХХ століття була наукова розробка питань навчання і виховання дітей дошкільного віку та підготовка кваліфікованих вихователів для дитячих садків. 1907 року було засновано Київське Фребелівське педагогічне товариство. Майже зразу товариство відкрило Фребелівський педагогічний інститут. Це був перший навчальний заклад, який надавав жінкам вищу освіту (Борисова З., 2012, с. 10).

Першим директором інституту був обраний Іван Олексійович Сікорський, відомий психолог, професор Київського університету ім. Св. Володимира. Викладали видатні вчені, громадські діячі, представники Київських педагогічних товариств: С. Русова, Н. Лубенець, С. Толмачевський, О. Іконнікова, В. Зеньківський та інші. Фребелівський педагогічний інститут був приватним навчальним закладом й існував передусім на кошти, які надавало Фребелівське педагогічне товариство.

Від 1917 року в інституті функціонували два відділення: українське та російське, де навчання здійснювалося відповідними мовами. Програми навчальних дисциплін удосконалювалися, значне місце посідало практичне засвоєння методів роботи з дошкільниками.

Викладачі інституту зробили значний внесок у розробку змісту й методики підготовки педагогів – «дошкільників». Використовуючи досвід педагогічних навчальних закладів Росії (а саме Петербурзьких Фребелівських курсів), а також семінарій з «підготовки вчительок і дитячих садівниць» Німеччини, розробляли нові науково обгрунтовані підходи. У семінаріях Німеччини передусім навчали методики проведення фребелівських ігор і занять, у Фребелівському педагогічному інституті зміст підготовки був значно ширшим. На перше місце було поставлено вивчення особливостей розвитку та психіки дитини. Ця принципова позиція відрізняла Фребелівський педагогічний інститут від інших педагогічних навчальних закладів.

Набуття теоретичних знань тісно пов'язувалося з оволодінням практичними педагогічними вміннями. Заняття та лекції проводилися в другій половині дня, а в першій його половині здійснювалася підготовка вихователів безпосередньо в дитячому садку. Для організації навчальної практики при інституті відкрили

дитячий садок, початкову школу, педагогічну амбулаторію. Також згодом почали діяти бібліотека, музей, притулок для дітей – сиріт. Отже, розроблена та використовувана у Фребелівському інституті система підготовки педагогічних дошкільних кадрів актуальна й сьогодні, в умовах сучасної вузівської підготовки.

1920 року Фребелівський педагогічний інститут органічно увійшов до складу новоствореного Київського інституту народної освіти (Борисова З., 2012, с. 10).

Аналізуючи шлях становлення освітньої дошкільної галузі, чітко прослідковуються підходи до професійної підготовки, розроблені видатним німецьким ученим Ф. Фребелем. Можна визнати, що фребелівська педагогічна концепція протягом століть довела свою життєздатність, актуальність, стала своєрідним фундаментом для становлення дошкільної педагогіки у різних країнах світу. Це положення підтверджується сучасним станом професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах України.

В умовах глобалізаційних змін актуальною є модернізація змісту дошкільної освіти, гуманізація її цілей та принципів, переорієнтація на розвиток особистості дитини.

Звернення до педагогіки Ф. Фребеля – шлях синхронізації за ментальністю, культурою, освітою адже процес глобалізації передбачає інтеграцію усіх сфер суспільного життя. Лейтмотив глобалізації – синхронізація освітніх систем різних країн світу (Петухова Л., 2010, с. 4).

Процес підготовки до впровадження фребельпедагогіки у практичну діяльність з дітьми потребує чіткої інтеграції та системності в оволодінні знаннями, вміннями, запропонованими видатним німецьким вченим. Для розширення змісту підготовки майбутніх вихователів дошкільних установ пропонується доповнити його ідеями фребельпедагогіки. З нагоди сторіччя Київського фребелівського педагогічного товариства 2008 року було засновано Херсонську обласну громадську організацію «Фребельтовариство» на базі факультету дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету відкрито Освітній центр Фрідріха Фребеля.

Майбутні фахівці дошкільної галузі освіти залучаються до таких форм роботи, як педагогічні читання, міжнародні науково-практичні конференції, семінари за підсумками вивчення спецкурсу «Фребельпедагогіка», майстер-класи з використання фребельматеріалів. Постійно поповнюється архів з конспектами занять, рефератами, відеоматеріалами, мультимедійними презентаціями і проектами, де містяться результати вивчення студентами педагогічних ідей Ф. Фребеля. Розроблено та введено в освітній процес програму Web-мультимедіа «Фребельпедагогіка», що є елементом динамічного інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища та використовується студентів спеціальності «Дошкільна освіта». Це допомагає зосередити увагу на показі шляхів і засобів реалізації нових концепцій освіти, сприяє формуванню активної творчої особистості майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу; розробці нових підходів до оволодіння знаннями; створенню нових ефективніших засобів, методів і форм на-

вчання та виховання дітей; проектуванню розвивальних педагогічних процесів.

Вже більш ніж п'ятнадцять років триває міжнародна співпраця факультету дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету з навчальним закладом Фребельсемінаром німецького міста Кассель. Метою цієї діяльності є підвищення ефективності використання наукових розробок, зростання конкурентоспроможності вітчизняної освіти і науки, переведення її на інноваційний шлях розвитку.

У грудні 2012 року було започатковано проєкт «Фребелівський дитячий садок в Україні». До його реалізації долучено науковців, педагогів практиків, колег із Німеччини, адже саме вони наполягали на важливості відкриття дитячого садка для впровадження педагогічних ідей ученого, наголошуючи на великому потенціалі українських фахівців дошкільної галузі.

В основу діяльності Херсонського дошкільного навчального закладу, що носить ім'я видатного педагога, покладено Концепцію фребелівського дитячого садка. Створено розвивальне ігрове середовище, забезпечене «дарунками Фребеля», надісланими німецькими партнерами, відкрито міні-музей Ф. Фребеля, облаштовано виставки дитячих робіт, квітники та городи. Здійснюється науково-методичний супровід роботи дитячого садка: для вихователів проводяться навчальні семінари, майстер-класи.

На практичних заняттях з фребельпедагогіки, що проходять на базі дошкільного навчального закладу № 33 імені Ф. Фребеля, студенти залучаються до облаштування майданчиків, разом з малюками висаджують квіти, організовують театралізовані вистави, проводять пальчикові та мовні вправи, рухливі ігри, прогулянки та екскурсії, відпрацьовують запропоновані педагогом заняття з дидактичним матеріалом.

Особлива увага у педагогічній системі ученого приділяється практичним діям малюків з предметами різної форми та величини. На його думку, це дає змогу розвивати розумові здібності та творчу уяву, такі якості людини, як спостережливість і самостійність. Це пов'язано із формуванням елементарних математичних уявлень, навчанням конструктивної діяльності.

Зупинимось на аспекті фахової підготовки майбутніх вихователів дитячих закладів, пов'язаному із використанням дидактичного ігрового матеріалу.

Особливе місце у житті і діяльності дошкільника безпосередньо займає гра. Це надзвичайно важливий метод виховання та всебічного розвитку дитини, що сприяє становленню особистості кожної дитини, максимальному прояву творчої самодіяльності. Автор та розробник дидактичних матеріалів назвав їх «Шість дарунків для дитячих ігор». Метою їх використання є вправляння у визначенні різних форм. Ф. Фребель розмежував такі: форми життя (предмети оточуючого світу), форми пізнання (дії для усвідомлення просторових понять, категорій форми, розміру, кількості предметів), форми краси (різноманітні візерунки). Геометричні фігури – куб, циліндр та куля, по-різному чергуючись, спрямовують уявлення дитини на пізнання форм в у навколишньому житті, на оволодіння різ-

ними поняттями, що впливають на сенсорний та розумовий розвиток. Прості ігрові предмети при цьому дають більше можливостей дитині для вільної творчості. Чим простіша іграшка, вважає педагог, тим більше вона дає можливостей для самостійності дітей, розвитку їх уяви. Реалізація принципу «єдність контрастів встановлює гармонію», демонструється через куб, куб та циліндр. Протилежність – куб та куля, посередник між ними – циліндр з якостями обох, протилежність – ніч і день, між ними – світанок, надвечір'я тощо)

На думку Ф. Фребеля кожний елемент пізнання повинен створювати досвід, через який дитина набуває нове знання. Спираючись на ідею перетворення, педагог пропонує з ігрового предмета зробити багато інших, демонструючи багатоманітність форм, предметів, дій. Ця ідея розвивається через вивчення предметів та їх властивостей через певні рухи. Дії з предметами супроводжуються промовлянням слів, що підсилює створення уявлення про предмет, а це, у свою чергу, розвиває пам'ять, мовлення.

Ф. Фребель наголошував на єдності трьох елементів буття – думки, почуття та діяльності. Вони складають єдність, неподільність, сприяють розвитку у дитини мислення, відчуттів та певних дій. У фребелівській методиці постійно звучить ідея єдності між почуттям та розумом.

Важливими також педагог вважає перетворення простих фігур у більш складні. Мова йде про безперервне повторення певних правил на різних заняттях. Дитина вчиться лише за допомогою вражень, тобто наочно. Для збереження правил у пам'яті, необхідно періодично повертатися та закріплювати вивчене. А щоб це повторення залишалося цікавим для малюка, воно повинно мати дещо інший вигляд. Таким чином, коли педагог навчає дитину математиці, він пропонує це подавати не як науку, а як основи логічного розвитку.

Надзвичайно цікавими є ідеї Ф. Фребеля щодо мовленнєвого розвитку дитини, використання образотворчих технік, організації ознайомлення з навколишнім світом через прості трудові дії, проведення спостережень у природному середовищі, залучення до різних видів рухливих ігор, танцювальних рухів. Впровадження цих методик

вимагає глибоких фундаментальних знань, практичного досвіду взаємодії з дітьми.

Свого часу Фрідріх Фребель наголошував, що «...доля дитячого садка знаходиться в руках дитячих садівниць. Вони, у разі глибокого усвідомлення педагогічних ідей, можуть принести величезну користь дітям, яких їй довірили. Але, якщо вона знайома лише з прийомами без опанування їх філософського змісту, може скалічити справу, за яку взялася. Невмілий вчитель не здатний так нашкодити дитині, як нерозвинена садівниця, тому що має справу з вихованцями надто ніжного віку» (Петухова Л., Анісімова О., 2013, с. 123).

Висновки. Реалії сьогодення вимагають підготовки педагога, здатного не тільки передавати необхідні знання, відповідні світовому рівню розвитку науки і техніки, але й виховувати компетентних людей, які можуть орієнтуватись у сучасних реаліях. Це потребує використання історичного досвіду та розробки нових концепцій освіти, створення умов для виявлення і розвитку творчих здібностей майбутніх педагогів та постійного вдосконалення їхньої педагогічної майстерності (Петухова Л., 2007, с. 123).

В умовах інтеграції України в європейську спільноту, реформування системи освіти зростає роль педагога як одного з факторів реалізації державної стратегії формування інтелектуального і духовного потенціалу нації.

Стандартизація системи освіти, введення в дію Галузевих стандартів вищої освіти в Україні сприяють цілісному баченню змісту й процесу фахової підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку у вищих навчальних закладах. Вивчення і впровадження зарубіжного педагогічного досвіду, зокрема фребельпедагогіки, обумовлено об'єктивними і незворотними інтеграційними процесами й актуалізують потребу рефлексії історичного досвіду розвитку дошкільної педагогіки в контексті традицій та інновацій з метою збереження власної національної ідентичності, презентації на міжнародному рівні своєї культурно-освітнього потенціалу.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в практико-орієнтованій підготовці майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів з урахуванням історичного та сучасного досвіду зарубіжних освітніх систем.

Список літератури:

1. Борисова З. Вища освіта педагогів дошкілля: початок становлення в Україні / Зоя Борисова // Дошкільне виховання. – 2012. – № 3. – С. 9-10.
2. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк; наук. ред. Г.В. Беленька; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна та ін. – К. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – 352 с.
3. Петухова Л.Є. Фребельпедагогіка – шлях до інтеграції освітніх систем України та Німеччини / Л.Є. Петухова, О.Б. Полевикова // Європейські інтеграційні процеси в Україні: стан, проблеми та перспективи [матеріали Всеукр. практ. конф. (Херсон, 11 жовтня 2011 р.)] – Херсон: Видавництво ХДУ, 2011. – С. 24-25.
4. Петухова Л.Є. На шляху до створення єдиного освітнього середовища Європи та світу / Л.Є. Петухова, О.Б. Полевикова, О.В. Співаковський // Печатное слово – Информационно-метод. журнал изд-ва ХГУ – 2010. Херсон, Выпуск 1(35). – С. 3-5.
5. Петухова Л.Є. Новітні підходи до формування професійних компетенцій майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти / Початкова школа. 2007. – № 3. – С. 1-3.
6. Хрестоматія «Фребельпедагогіка»: Навчальний посібник / упорядкув. Петухова Л.Є., Анісімова О.Є. – Херсон: Айлант, 2013 – 236 с.

Петухова Л.Е., Анисимова Е.Э.
Херсонский государственный университет

ПРАКТИКО-ОРИЕНТИРОВАННЫЙ ПОХОД К ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ДОШКОЛЬНОЙ ОТРАСЛИ В КОНТЕКСТЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО НАСЛЕДИЯ Ф. ФРЁБЕЛЯ

Аннотация

В статье раскрыты особенности процесса подготовки будущих воспитателей дошкольных учебных учреждений в контексте педагогических взглядов Ф. Фрёбеля, обоснована уместность использования историко-педагогических идей и опыта международного сотрудничества.

Ключевые слова: интеграция образовательных систем, модернизация содержания дошкольного образования, подготовка будущих воспитателей дошкольных учебных учреждений, педагогические идеи Ф. Фрёбеля.

Petukhova L.E., Anisimova E.E.
Kherson State University

PRACTICAL-ORIENTED WAY TO PREPARING THE FUTURE SPECIALISTS OF THE PRESCHOOL INDUSTRY IN THE CONTEXT OF PEDAGOGICAL HERITAGE OF F. FREBELYA

Summary

The article reveals the features of the process of preparing future teachers of pre-school educational institutions in the context of F. Frebel's pedagogical theory, the relevance of the use of historical and pedagogical ideas and experience of international cooperation.

Keywords: the integration of educational systems, modernization of the content of preschool education, training of future teachers of preschool education, F. Frebel's pedagogical ideas.